

fel, ekkortól működik ugyanis a könyvtár a jelenlegi helyén. A fent említett, vagyis a könyv első részébe tartozó, a könyvtár történetével foglalkozó négy tanulmány érdekessége, hogy tematikájuk nagyjából lefedi a Könyvtár elmúlt száz esztendejét.

A könyv második blokkjában található tanulmányok között megtalálhatjuk Róka Lászlóné egy kérdőíves felmérést ismertető tanulmányát is. Abban részletekbe menően vizsgálta az olvasók korát, nemét, foglalkozását, végzettségét, azt, hogy az olvasó tagja-e más könyvtárnak, illetve hogy ezt a könyvtárat milyen rendszerességgel látogatja, és akkor mennyi időt tölt ott. Ezen kívül egy sor más kérdés segítségével is igyekezett megtudni az olvasó és könyvtára kapcsolatát, illetve az olvasó könyvtárlátogatási kultúráját. Szabó Attiláné tanulmánya a könyvtárosképzés négy és fél évtizedes múltját és jelenét vizsgálja és elemzi. Szalai Gáborné írása a megyei könyvtári ellátási képességről szól, a szerző azt vizsgálja, hogy az elmúlt években hogyan változott a könyvtár ellátottsága. Figyelemre méltó munka a tanulmányhoz tartozó mellékletcsoport, ami bemutatja többek között a községi könyvtárak állományát 1965-től 1997-ig, az ellátórendszeri tagkönyvtárak állományjavítását községek szerint. Antalné Hujter Szilvia a képeslap-gyűjteményre hívja fel a figyelmet, vizsgálja sok más egyéb mellett a magyar képeslapkiadás kezdetét, a magyar képeslapkiadást a 20. században, a megye régi képeslapjait. Mennyeiné Várszegi Judit az 1850 és 1900 között Győrben nyomtatott magyar nyelvű kalendáriumokat ismerteti. Megállapítja, hogy Győrben az általa vizsgált intervallumban összesen 21 nyomtatott magyar nyelvű kalendárium található. Szól a szerző a szerkesztői szándékról, törekvésekről, indíttatásokról, a kalendáriumok legfontosabb jellemzőiről is.

A harmadik tanulmánycsoport a győri könyvtár munkatársainak kutatómunkáit tartalmazza. Horváth József a győri nyomdászat múltjával foglalkozik, és az 1727 és 1850 között működött Streibig nyomdát igyekszik vizsgálni, különös tekintettel a nyomda 18., 19.

századi nyomtatványaira. Kováts Katalin írása folytatja a Horváth József által megkezdett időszakot, és a 19. századi nyomdákat vizsgálja. Lakatos Éva írása az 1847–1848-ban működött győri *Hazánk* nevű folyóiratot elemzi.

A tanulmányorozatot a dr. Szabó Imréné által szerkesztett bibliográfia zárja, amely közli a könyvtárral, illetve annak jogelődjével foglalkozó eddig ismert teljes szakirodalmat.

KERESZTY ORSOLYA

Selecká-Márza, Eva: A középkori löcsei könyvtár. Szeged, 1997. Scriptum Kft. 164 l. (Olvasmánytörténeti Dolgozatok 7.)

A könyvtörténet iránti érdeklődést kiváló tanárok (Jozef Teglársky, Július Sopko, Imrich Kotvan) oltották a szerzőbe, aki cikkek tucatjával hálálta meg azt, sőt 1974-ben könyvet írt Lőcse középkori könyvtáráról. Házasságkötése is szerencsés volt szakmai szempontból, mert férje a Batthyáneum igazgatója lévén Eva Selecká is Romániába költözött. Miután a köztudottan nagy könyvbarát és gyűjtő Batthyány Ignác vásárolta meg a löcsei könyvtárat, Gyulafehérvárot most már zavartalanul, éveken át foglalkozhatott a szerző kedvenc témájával: a középkori löcsei könyvtár állományának rekonstruálásával. Nem kellett töretlen úton járnia, hiszen a könyvtár a magyar kultúra szerves része s így a magyar kutatók (Veszely Károly, Varju Elemér, Beke Antal, Csontos János, Horváth Ignác, Hoffmann Edith, Bartoniek Emma, Szentiványi Róbert) régebben is foglalkoztak a gyulafehérvári könyvtár történetével s benne a löcsei könyvanyaggal. Legújabbban Kulcsár Péter állította össze a Batthyáneum inkunábulumainak jegyzékét, Jakó Zsigmond pedig a mecénás életét, könyvgyűjtő tevékenységét tárta fel több könyvében is. Természetesen az érdeklődés a csehszlovák oldalról is szép eredményeket hozott (Boris Bálent, Alžbeta Güntherová, Ján Mašianik, Imrich Kotvan, Jozef Macúrek, Eugen Sabol,

Július Sopko). Amiben a szerző könyve újat hozott – s ezt joggal hangsúlyozza Monok István rövid, de lényegre törő bevezetése – az az a tény, hogy a kódexek és ősnymtatványok leírása, de főképpen a leírások csoportosítása az olvasmánytörténet, a könyvtár keletkezése és használata szempontjából történt, s XVI–XVII. századi magyar anyag ilyen bemutatására nem volt még példa.

A szerző elsőnek a lőcsei könyvgyűjtemény helyét jelöli ki a Batthyáneum állományán belül. A kódexek, később a nyomtatott, főként liturgikus rendeltetésű könyvek gyűjtéséről a legrégebb értesülésünk 1273-ból, Muthmar prépostnak a szepesi káptalanban őrzött végrendeletéből származik. A középkori lőcsei könyvtár fejlődését, kialakulását négy szakaszra osztja Eva Selecká. Először világi magán-személyek tulajdonában, vagy szepességi plébániákon voltak kisebb gyűjtemények s innen kerültek Lőcsére, ahol azokat a Szent Jakab-templomban egy erre a célra berendezett helyiségben tárolták és a XVI. században tudatosan gyarapították. Innen szerezte meg – a városi tanács közvetítésével – Erdély püspöke a gyűjteményt, aki a II. József rendelete alapján megszüntetett trinitárius rend templomának épületében helyezte el könyveit. Így jött létre a mai napig fennálló Batthyáneum.

A lőcsei könyvtár katalógusa (amely közvetlenül az átadás-átvétel céljaira készült) több másolatban maradt fenn, ezek egyikét Boris Bálint 1956-ban meg is jelentette. E jegyzék szerint 412 tételben leírt könyvmennyiséget adtak át Gyulafehérvárnak. Az egész lőcsei könyvállomány pontos azonosítása volt a szerző kifejezett célja, amit azonban maradéktalanul megvalósítani nem tudott, hiszen csak a külső formajegyekre (kötés, a gerincen lévő címke), vagy a kódexekben és ősnymtatványokban található tulajdonosi bejegyzésekre támaszkodhatott. Az eredmény azonban így is egyedülállóan figyelemre méltó. A kutatás 116, a középkori lőcsei könyvtárból származó kódex azonosítását eredményezte, amelyek nagyobb része a XIV–XV. századból származik. Művészi szempontból nem emelkednek ki

díszítésükkel, bár akad közöttük néhány értékes illuminált kötet is.

A Batthyáneum inkunábulumainak egyetlen nyomtatásban megjelent katalógusát Kulcsár Péter állította össze. A rendelkezésére álló idő rövidege miatt – utána már nem engedtek magyar kutatót a gyűjteményhez – ez a jegyzék nem teljes. A szerző által azonosított további kötetek arról tanúskodnak, hogy az akkori értelmiség, a szepesi papság széles körű kapcsolatot tartott fenn Európával. A könyvek legnagyobb része Németországból (Nürnberg, Augsburg, Köln), valamint Olaszországból (Velence, Róma, Milánó) származik. Lengyelországból (Krakkó) mindössze egy nyomtatvány maradt fenn. Feltűnő, hogy egyetlen Csehországi műsincs köztük. Ez különben jellemző a XV. századi szepességi könyvtárak egészére.

A lőcsei könyvtár leginkább Johann Henckel működése alatt gyarapodott. (Rövid életrajzát külön is megírta a szerző, lásd 38–40. oldalt.) Az ő jóvoltából gyűlt össze a Szent Jakab-templomban 400-nál több kötet. Bizonyos jelek arra mutatnak, hogy nem akarta hozzáférhetően tárlókba zárnai a könyveket, hanem mások számára is hozzáférhetővé tette azokat, azaz sikerült létrehozni az egyik első nyilvános könyvtárat. Ez a nyilvánosság természetesen viszonylagos, elsősorban környező paptársainak kölcsönzött, akik egyesületbe tömörültek (Fraternitas Plebanorum XXIV Civitatum Regalium Terrae Scepusiensis), nyilvánvalóan a 24 szepesi városszövetség mintájára.

A középkori lőcsei könyvtár nyelvi összetétele meglehetősen egysíkú: latin. Csak a régi nyomtatványok között található négy német nyelvű, evangélikus szellemű mű. Mind a négy Németországban jelent meg a XVI. század közepén és Georg Molner Könyvtárából való. (Molner humanista felkészültségére utal, hogy a könyvtár egyetlen görög nyelvvel kapcsolatos kötete, egy Gessner-féle görög–latin lexikon is tőle került a gyűjteménybe.)

A gyulafehérvári Batthyáneumban őrzött lőcsei könyvtár anyagáról készített Elenchus librorum könyvkánonja, modern kifejezéssel szakrendje azt a képzetet kelti a mai kutatóban,

hogy a könyvtár fejlesztése és használata tudatos tevékenység eredménye. Eva Selecká Mázra feltáró munkája ezt végképp megerősíti.

Jó ötlet volt a szerző 1974-ben megjelent könyvének magyar nyelvű közreadása, mert ezzel a magyar szakemberek – akik csak elvétve tudnak szlovákul – is felhasználhatják eredményeit. Az „Olvasmánytörténeti Dolgozatok”-at Monok István gondozta, szerkesztette nagy odafigyeléssel, szakértelemmel. Ő teremtett pénzt is a megjelentetéshez. A recensenben óhatatlanul felmerült annak kérdése: más funkcióba kerülésével lesz-e folytatása a sorozatnak, vagy végképp megszűnik. Nagy kár lenne.

KÖHEGYI MIHÁLY

Vasil-Marinescu, Paula – Cordea, Marta:
Cartea veche străină în biblioteca județeană Satu Mare sec. XV–XVI. Catalog. Satu Mare, 1998. S.C. Tipografia „SOMESUL” S.A. 3900. 448 l.

Habent sua fata libelli. A könyvek és a könyvtárak ugyanolyan sorsot élnek át, mint az ember, aki szorgalmasan gyűjti a számára érdekes könyveket, s végül halála után az értékes gyűjtemény esetleg a hozzá nem értő örökösök kezére jut vagy jó esetben közgyűjteménybe, ahol szakszerűen tárolják, kezelik és nyilván tartják. Majd háborúk, történelmi sorsfordulók, határmódosítások, tulajdonosváltások során a gyűjtemény szétszóródik, s hosszú évek után egy új tulajdonos vagy egy új szakember kezén a könyvtár rendje megváltozik, s ami eddig értéktelennek látszott, az egy teljesen új rendszerben új, a korábnál nagyobb értéket kap. Ezek a gondolatok jutottak eszembe, amikor Paula Vasil-Marinescu és Marta Cordea könyvét kezembe vettem. Ők ketten felfedezték, hogy a Szatmár megyei könyvtár állományába jutott régi könyvek egyenként is mérhetetlen értéket képviselnek, ezért katalogizálásuk, számbavételük feltétlenül fontos nemcsak szűkebb környezet vagy a román könyvészet, hanem Európára valamennyi bibliográfusa számára is.

A katalógust mértéktartóan rövid bevezetés előzi meg, amelyben a két szerző leírja, hogy a szatmári megyei könyvtárba az 1508. és 1830. közötti évekből 70 000 régi könyv található. Ebből 9 régi román könyv, ősnymtatvány 5, az 1500 és 1700 közötti évekből 1673 darab régi könyvnek minősül. A XIX–XX. századokból összesen 2231 könyvet őriznek. 1486 és 1600 közötti évekből mindössze 326 kötet kézíratos. Ez a katalóguskötet ennek a hatalmas könyvgyűjteménynek csak a XV–XVI. században kinyomtatott darabjait veszi számításba. Valamennyi könyv leírása az alábbi adatokat tartalmazza: a szerző nevét, a mű címét, a kiadás helyét és évét, a könyvre vonatkozó bibliográfiát, a kötet formátumát, azaz méretét, lapszámát, kötésének milyenségét, régi és új leltári számát, grafikai jellegű díszítését. A könyvek bibliográfiai leírása betűrendben követi egymást. Ha bármi ok miatt a könyv szerzőjét nem lehetett megállapítani, akkor a cím szerint sorolták betűrendbe. A bibliográfia tartalmazza valamennyi könyv possessorának nevét is. A betűrendben leírt könyvek sorszámot kaptak, s a mutatókban ezekre a sorszámkra hivatkoznak a kötet bibliográfusai. A mutatók sorát a szerzői névmutató nyitja meg. Kálvinnak 21, Szent Ágostonnak 13 könyve található ebben a XV–XVI. századi gyűjteményben. A szerzői mutatót a kronológiai mutató követi. Ezek szerint a legrégebb kötet Gratianus *Decretuma*, amely Baselben Michael Wensler nyomdájában jelent meg 1486. szeptember 1-jén. A jelzett időhatárok között a hozzánk időben legközelebb álló kötet a *Sriptores rerum Russicarum*, amely a régi moszkvai szerzők nevét és jeles mondásait tartalmazza. Ez a könyv 1600-ban jelent meg Frankfurtban Andreas Wecheli örökösének azaz Claudius Marinius és Joannes Aubrius nyomdájában. A gyűjteményben a jelzett időhatárok között 31 olyan kötet található, amelynek kiadási éve ismeretlen. A kiadások helyének mutatóját a nyomdászok szerinti kimutatás követi. A jelzett másfél évszázad alatt csak egyetlen olyan könyv található, amely Magyarországon jelent meg. 1599-ben Bártfán látott napvilágot Bocatius a *Liber*